

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 130. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890597557888.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Eventyr Med Illustrationer af Vilh. Pedersen. 1850 EP-50

Hyldemoer

Hyldemoer blev trykt første gang i Gæa, æsthetisk Aarbog, udg. af P.L.Møller 1845 (udkom dec. 1844).

Under et ophold på Nysø skriver A 20.11.1843 til vennen Ingemann i Sorø: »To nye Eventyr ligge saa godt som færdige« (BfA II 93). Det ene er Troldspeilet, den oprindelige version af *Sneedronningen*, og det andet *Hyldemoer*, i hvilken anledning han føler, at han nu er kommet på det rene med at digte eventyr - en følelse, der utvivlsomt hænger sammen med diskussionen om og indførelsen af de to genrebegreber eventyr og historie (se ndf). 23.11. noterer han i Alm: »Skrevet færdig: Hyldemoer« (jvf. BEC I 344). Når der gik flere år, før A indlemmede eventyret i en samling, er forklaringen at finde i et brev til hans tyske oversætter Heinrich Zeise 6.3.1845, hvor det hedder, at da *Hyldemoer* »nu nyelig har staaet i denne Gæa, kommer det ikke i mine egne Samlinger« (A-iana 2 rk. V 247).

I Bemærkninger, hvor A iøvrigt fejldaterer eventyret til 1842, skriver han om motivet, at frøkorntet »ligger i det af Thiele fortalte Sagn: »Der boer i Hyldetræet et Væsen, som kaldes Hyldemo'er eller Hyldeqvind. Hun hevner al Overlast, der tilføies Træet, og i Nyboder veed man at fortælle, hvorlunde en Mand, der omhuggede et Hyldetræe, pludselig døde kort derefter« (6; jvf. Thiele2 II 282f). Den ydre ramme, motivet med den forkølede dreng, synes imidlertid inspireret af A.s egne oplevelser i sensommeren 1843 under et besøg på Bregentved, hvorfra han skriver til Jonas Collin 11.8.: »De sidste fire Dage har jeg været meget forkjølet, ja det i en Grad, som jeg ikke har prøvet det i mange Aar, dertil kommer en skrækkelig Hovedpine; endnu er jeg ikke ganske helbredet og drikker hver Aften Hyldethee; i forgaars laae jeg den halve Dag; jeg har faaet dette Smæk ved de mange Toure, der alle ere smukke, men ende efter Midnat og da har jeg ei havdt Reisetøi nok paa; det værste fik jeg forleden, da jeg af Fritz [: Frederik Moltke] hørte om et nyt Arrangement ude i Markerne, nemlig »Engvandingen«, jeg havde Lyst at see det og vi kjørte begge derud; det Hele 131 interesserede mig meget, men jeg havde tynde Støvler og fik ganske vaade Fødder« (BJC I 226).

171.5 *Theemaskinen*] indretning til opvarmning af vand til tebrygning ved bordet; samovar. - **10** *Eventyr og Historier*] om A.s egen skelnen jvf. Bemærkninger (10) og MLE II 157. Se iøvrigt G.Schwarzenberger i A-iana 2 rk. VI 1ff, der med baggrund i A.s vekslende brug af de to genrebetegnelser og en analyse af *Hyldemoer* konkluderer, at eventyret står følelsen og fantasien nærmere og historien fornuften og virkeligheden.

172.4-5 *Alt hvad De seer paa ...*] sml. brev til Ingemann 20.11.1843: »det er tidt for mig, som hvert Plankeværk, hver lille Blomst sagde: »See lidt paa mig, saa skal min Historie gaae op i Dig!«, og vil jeg det, saa har jeg Historien« (BfA II 95). - **13** *forneamt*] »fin på det«. - **20-21** *Gardinerne*] omkring alkoves engen. - **28** *Dryade*] i gr. mytologi skovnymfe, hvis liv tænktes knyttet til et træ; sml. V 69. - *Nyboder*] bydel i Kbh. påbegyndt af Christian IV som boliger for søværnets faste mandskab og karakteristisk ved sine gårdhaver med hyldetræer.

173.3-4 *vi stak Pinde ... en Have*] sml. Christian den Andens Dverg (1831): »fire nøgne, tørre Pinde vi stikke ned i Jorden er os den deiligste Have med Æbler og Kirsebær« (A-iana III 61) samt Aarets tolv Maaneder (SS IX 43) og KES 274. - **15** *gik vi ... paa Rundetaarn*] alm. skik at konfirmanderne gik op på Rundetårn (se n.t. I 24.9) dagen efter deres konfirmation, jvf. O.T. 259. - **16-18** *Kongen og Dronningen*] Frederik VI (1767-(1808-)1839) og Marie Sophie Frederikke (1767-1852); iøvrigt en anakronisme, idet de to gamles konfirmation må ligge før kronprinseparrets bryllup 1790. - **22** *Fløien*] vejrhanen. - **26** *Fjerdingen*] affaldsspanden.

174.21 *varme Kartoffler*] sml. brev fra A.s moder 14.7.1824 (BtA 19) og *Lysene* (V 145f). - **34ff.** se n.t. II. 128.3-4.

175.7 *væligt*] fyrigt, livligt. - **11-19** Sml. beskrivelsen af Kværndrup på Fyn i KES (58). - **38** *Bukkar*] skovmærke, *Asperula odorata*.

176.8-9 *Convolvoli*] snerler. - **23** *Presenter*] gaver. - **24** *Violen*] violinen. - **24-25** *fløi i Grams*] kastedes til hvemsomhelst der greb dem. - **30** *Knøs*] ung mand. - **32-33** *i Afskeeden ... i Psalmebogen*] se kommentar til

Lykkens Kalosker. Revideret Form

Lykkens Kalosker blev trykt første gang i *Tre Digtninger* (1838; se I.211-38) og senere indlemmet i revideret form i EP-50, hæfte 2 og 3, der udkom 10.9. og 9.11.1849. Der kendes intet til de nærmere omstændigheder omkring revideringen.

For kommentarens vedkommende henvises til noterne til 1838-udg., ovf. s. 70-83, hvorfor her bringes en oversigt over sidetallene i EP-50 sammenlignet med 1838-udg. i bind I.

178.1-25 = 213.1-32.

179.1-39 = 213.32-214.36.

180.1-43 = 214.36-215.39.

181.1-41 = 215.40-216.36.

182.1-41 = 216.36-217.39.

183.1-34 = 217.39-218.36.

184.1-38 = 218.37-219.33.

185.1-38 = 219.34-220.31.

186.1-40 = 220.32-221.42.

187.1-40 = 221.43-223.16.

188.1-38 = 223.17-224.11.

189.1-40 = 224.12-225.12.

190.1-38 = 225.13-226.11.

191.1-40 = 226.12-227.7.

192.1-39 = 227.8-228.11.

193.1-40 = 228.11-229.7.

194.1-39 = 229.8-230.7.

195.1-41 = 230.7-231.8.

196.1-41 = 231.9-232.7.

197.1-40 = 232.7-233.4.

198.1-41 = 233.5-234.4.

199.1-39 = 234.5-234.42.

200.1-39 = 235.1-235.39.

201.1-39 = 235.39-236.38.

202.1-40 = 236.38-237.37.

203.1-36 = 237.38-238.33.

Klokken

Klokken blev trykt første gang i Maanedsskrift for Børn ved H.V.Kaalund og Julius Chr.Gerson. 3. Hefte 1845, der udkom i maj 1845.

I Bemærkninger skriver A om eventyret, at det »ligesom nu næsten alle efterfølgende Eventyr og Historier ere egen Opfindelse; de laae i Tanken som et Frøcorn, der behøvedes kun en Stemning, en Solstraale, en Malurtdraabe, og de bleve Blomst« (6). Med udgangspunkt i en optegnelse i Alm 10.6.1845 under et ophold på Nysø: »Reenskrevet Klokken«, og med henvisning til et brev til Louise Collin skrevet på Nysø sommeren 1840 mener Brix 212, at den landskabelige inspiration skulle være hentet på denne sydsjællandske herregård, hvad der evt. kan være en mulighed, men Brix nævner ikke, at eventyret var skrevet i København og udkommet en måned tidligere. Renskrivningen må dreje sig om den afskrift, A 18.4.1845 lovede sin tyske oversætter Heinrich Zeise (A-iana 2 rk. V 254) og som blev afsendt fra Bregentved 16.6.1845 (ib.259).

Trods A.s egen hævde af eventyrets originalitet ser Tage Høeg 166 motivet foregrebet i E.T.A.Hoffmanns »Urdarquelle« i Prinzessin Brambilla, medens Rubow 87 nævner lignelsen om kongesønnens bryllup, hvor indbydelsen udgår til alle, men kun få følger kaldet i Matthæus 22. Selve klokkemotivet var meget yndet i såvel tysk som dansk romantik (jvf. fx Schiller: Die Glocke og J.L.Heiberg: Nye Digte (1841)).

204.22-205.1en Klokke ... Knebelen manglede] lærredsklokken udgør taget eller loftet i teltet, jvf. fodnoten.

205.3Noget ganske udenfor Theevand] en satire mod datidens litterære teselskaber, hvor der læstes højt af den nye litteratur eller egne endnu uudgivne værker, jvf. F. Paludan-Müller: Dandserinden (1833.4). - **14-22**der var kun Een ... vidste man] en satire på den spekulative universitetsfilosofi med dens manglende brug af empiriske metoder.

206.7vare alle Confirmander for vor Herre] allusion til talemåden Vi er alle syndere for Herren og Wessels frie omdigtning i Den jydsk Kavalier (1785): Vi er alle jyder for Vorherre (jvf. Vogel-Jørg 1039). - **18**Convoluti] snerler. - **25-27** en hentydning til fagvidenskaben i pedantisk skikkelse. - **33-34**den Klokke ... saa langt borte] et angreb på den heibergske kunstpoesi. - **36**en Kongesøn] ikke sønnen af landets regent, der er kejser. Iflg. Dagbøger 15.1.1846 er kongesønnen en hentydning til arvestorhertug Carl Alexander af Sachsen-Weimar-Eisenach (1818-1901), men A har pga. eventyrets tematik næppe tænkt på denne (se Brix 212), og det er omdiskuteret, hvem der hentydes til 134 med kongesønnen og den fattige dreng. Georg Brandes (Samlede Skrifter. Danmark. II.1919.114f) mener, at kongesønnen er digtningen og den fattige dreng naturvidenskaben, medens Brix 213 og Rubow 89 ser kongesønnen som H.C. Ørsted og den fattige dreng som A selv.

207.20-21til Højre ... Venstre] iflg. bibelsk tankegang regnes højre side for den fornemste (se fx Matthæus 25.33). - **31**dænge] prygle, banke. - **34-35**Stjerne-Liljer] Paradisia liliastrum.

208.18Vands langerne] slanger, der lever i sumpe og floder. - **20**Natur ... hellig Kirke] et ofte tilbagevendende motiv i A.s digtning. Allerede i skolestilen Betragtninger i en stjerneklar Nat hedder det: »Aftenen gyder sig over den hele Natur, der synes mig en høitidelig Kirke, Himmelen er dens Hvælving og klart tindre dens evige Lamper ned til mig. Hvilken hellig Taushed! ædle og høie Følelser vækkes i mit Bryst, nu det travle Dagliv hviler« (Tage Høeg 92 iflg. hvem stilen er skrevet over Schillers Kabale und Liebe III 4: »Werden wir Gott in keinem Tempel mehr dienen, so ziehet die Nacht mit begeisternden Schauern auf, der wechselnde Mond predigt uns Busse, und eine andächtige Kirche von Sternen betet mit uns«); jvf også Imp 150f, O.T. 212, EDB 353, MLE I 143. - **32-34**han var ... i Hænderne] tanken om naturvidenskabens og digtningens forening og samme mål er overtaget fra H.C.Ørsted. Sml. brev fra H.C.Ø. til Oehlenschläger 1.11.1807: »Vi have uddannet os paa ganske ulige Veie, Du paa Kunstens, jeg paa Videnskabens. Paa hin kan man indtil man naar den störste Fuldendelse, nöyes i mange Henseender med Fölelser og Anelser, sikker ved et hovere Instinkts Ledelse; paa denne derimod, maae intet Skridt gjøres, uden at belyse alt med Fornuftens Fakkell. En ung Videnskabsmand som lader sig nöye med uforstaa[e]de eller halv forstaaede Sætninger, og derpaa bygger videre, kan umuligen opnaae nogen grundig Lærdom. Naar Videnskabsmanden naar Grendsen af sin Bane moder han först det Punkt hvor Form og Materie uadskilleligen ere forbundne, og först da vorder Videnskaben ham tillige Kunst. Digteren derimod begynder med dunkle Fölelser, som han arbejder for at bringe sig selv til Klarhed, og fremstille for andre. Ved denne indre Bestræbelse foler han

dagligen störrer og störrer Trang til Indsigt, han erhverver sig den, og vækkes bestandigen mere og mere til Fornuftklarhed. Naar han har naaet Grendsen af sin Bane, sammensmæltter ham Kunsten med Videnskaben. Saaledes skiller Digteren og Tænkeren sig ad, ved Begyndelsen af deres Vey, for ved Enden at omfavne hinanden« (Breve fra og til Adam Oehlenschläger 1798-1809.III. 1945.21). Se også H.C.Ørsted: Aanden i Naturen 2 I.1851.25,42.

135

Hørren

Hørren tryktes første gang i Fædrelandet 3.4.1849 nr. 79.

Iflg. Bemærkninger er eventyret skrevet i 1849 (9), men det er en fejlhuskning. I et brev til Lorck Kbh. 8.1.1848, lover A efter forespørgsel at sende de fem nye eventyr, der var udkommet december 1847 i A Christmas Greeting to my English Friends, når Reitzel havde faet dem til fastelavn (BLorck 145 f; se ovf. u. *Det gamle Huus* s. 120), og fortæller desuden, at han til den tid kan have yderligere et eller to nye eventyr færdige. 28.1.1848 meddeler han Lorck, at de fem eventyr er gået til afskrift, hvorpå det i det ug. brev 5.2.1848 hedder: »Her er en Afskrift af de fem nye Eventyr, jeg siger fem, men det er da sex, det sjette er blevet til medens Afskriveren havde de første under Pennen; jeg sender Dem det sjette, givet med egen Klo« (BLorck 153). Det sjette var *Hørren*, som altså er skrevet omkring 1.2.1848.

Eventyret må opfattes som et bevidst positivt modstykke til *Grantræet* (II 41ff), hvor A måske har følt, at han har sagt for meget om sit eget væsen: dvs. en manglende evne til at nyde øjeblikket, og stadig higen mod ny - og utilfredsstillende - anerkendelse. Motivet til eventyret er muligvis inspireret af hørrens historie i Chr. Winthers Indskrift paa min Søsters Rokkebrev nr. 5: »Jeg var en Jomfru saa rank og skøn« (Digte, gamle og nye. 1832.26f).

209.17-19Snip ... ude] gammel børneremse. - **23**ruskede] trak. - **24**med Rod] for ikke at ødelægge taverne. - **lagt i Vand]** for at få træstofferne til at gå i forrådnelse og løsne dem fra taverne, røde hørren, blev den lagt i en mergelgrav o.l. - **25**over Ild] efter en ugestid i vand blev hørren spredt over de nyhøstede marker med kornstubbe for at tørre. I løbet af vinteren skulle den brydes, dvs. tørres yderligere ved ild, og barken knuses.

210.4skettet og heglet] for at fjerne de sidste træagtige dele blev hørren yderligere banket, skættet, på et specielt skættet træ, inden den blev heglet igennem, dvs. blåren skilt fra ved at føres igennem et kartelignende redskab. Tilsidst blev de tynde bløde hørtaver snoet sammen i dukker, hvorpå den var klar til spinding. - **22-24**Pigen ... hver Aften] efter vævningen blev det færdige lærred kogt med bølgeaske for at gøre det hvidt og blødt og derpå lagt til blegning på grønsværen, hvor det ved vanding blev yderligere hvidt. - **30**Lintøi ... nævner] underbukser.

136

211.4hvidt Papir] sml. Hjertesuk af en udtjent Damekjole (Repertorium for Moerskabslæsning nr. 23. 21.10.1829.368) og *Flipperne* (II 165f). - **5ff.** Sml. bogens historie i *Fodreise* (36ff).

212.6Spækhøkeren] Viktualiehandler. - **10**gesvindt] hurtigt. - *det er Børnene der gaae af Skole]* se n.t. I 132.10 og ib. 147.33.